

Strömkarlen spelar

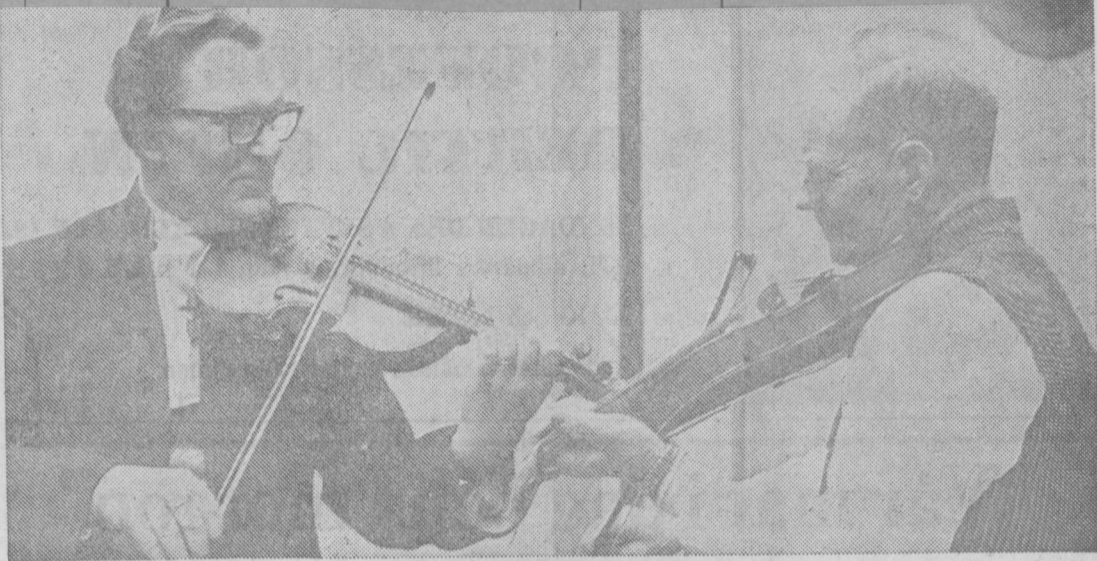
forna tiders synsätt att sammanställa den lockande fiolmusiken och instrumentets skickliga handhavare med skogsmystik och mörksens makter. Spelmännens suggestiva konst var av sådan art att man mycket gärna trodde att han fått sin gåva av mörksens furste.

Fn viss fara för folkmusiken var nog också ett instrument som uppträdde i slutet av förra århundradet, nämligen det enradiga Magdeburgerdragspelet. Detta undanträngde fiolerna vid dansen, som ju var ungdomens enda nöje denna tid. Magdeburgerspelet var så att säga början på en period då en ny och jäktigare tid inträdde. Det gamla dugde inte längre, och folkmusiken låg i dödsryckningarna. En som såg utvecklingen och beklagade den var ingen mindre än dåvarande professor Nathan Söderblom, född i Trönö och som sjuåring kommen till Bjuråker där fadern, Jonas Söderblom, blev kyrkoherde. Det var närmast Nathan Söderblom som tog initiativet till den första Hälsingestämman, som hölls midsommarhelgen 1908 i Delsbo inför en publik på bortåt 15.000 personer! Söderblom blev själv sjuk och var förhindrad att närvara, men det var hans ande som svävade över stämman, och hans idé som förverkligades. Det var ett fyrtiotal spelmän som anmält sig, och ur prislistan kan nämnas sådana namn som J. E. Hall från Hassela, Karl Sved från Delsbo, L. E. Forslin, Bergsjö samt Jon Erik Bergsman. Priserna rörde sig om några tiar, men det var heller inte det som var det väsentliga. Detta var, att spelmännen fick erfara den känslan att deras musik var uppskattad, att den betydde något, att folkmusiken inte var något lågt stående som inte hade något värde. Detta framgår också av att det vid stämman året efter i Bollnäs var ett betydligt större antal spelmän än första året i Delsbo. Dessa spelmanstävlingar var en oerhörd upprykning för landskapets folkmusik.

En av initiativtagarna till Hälsinglands Spelmansförbund var den förut nämnde J. E. Bergsman, som vid den tiden tillsammans med sina söner låg på spelmansturné i Norrland. Några andra namn att minnas i sammanhanget är professor Sven Kjellström samt Carl Tirén från Bergvik.

Det vimlar av namn, av spelmansnamn, i Anders Jonssons fina skrift, och det är många minnen han räddat från glömskan. Det är bara det att man önskar att den skulle varit ännu utförligare så att man fått veta mera. Det är ett mycket gott betyg.

Som avslutning här kan man också använda Anders Jonssons slutord. »Om bygdespelmännen rätt förstår meningen med sin konst, så har de här den viktiga uppgiften att efter förmåga påtagligt förmedla en fläkt från det förgångna, eller om man så vill »ge historia i toner».

Filip Engkvist t v tillsammans med en annan framstående spelman, Svante Pettersson från Gotland

□ NÄR MAN får i sin hand ett verk som nyligen utgivna Folklåtar från Västergötland samlade av Filip Engkvist inställer sig omedelbart ett komplex av frågor, i synnerhet om man tidigare sysslat med de invecklade och komplicerade ämnen som studier av folkmusik och folkvisa innebär.

Folkviseskildringen i ord och ton utgör rent vetenskapligt ett alldeles särskilt invecklat kapitel och den svenska folkvisediktingen kan inte heller ses som en isolerad företeelse. Svårigheterna vid dessa studier har för övrigt varit mångskiftande. Så har t ex indelningsgrunderna varierat efter upptecknarnas personliga inställning till dikt och ton. Dessutom är det ju folkvisan ur litterär synpunkt som företrädesvis blivit föremål för studier. Folkvisan i egenskap av visa, musik, vokal eller instrumental, har knappast ännu nåtts av den vetenskapliga forskningen. Vad som hittills skrivits om denna folkmusik gör ej heller anspråk på att betraktas som annat än obevisade hypoteser, personliga, stundom lokalpatriotiskt påverkade antaganden.

Här må, just nu, endast nämnas att den svenska folkmusiken har mycket djupa och kringgripande rötter. Såväl medeltiden som reformationstiden har lämnat spår efter sig i den nutida folkmusiken och en del påvisbara rester anses ha mycket hög ålder. Professor Tobias Nørhnd, som ägnat den svenska folkmusiken inträngande studier och som följande kan anses vara pionjär för den vetenskapliga forskningen över hithörande frågor i Europa, förutskickar emellertid att innan man skriker till närmare musikalisk undersökning av folkvisan man måste klarlägga musikens förhållande till texten. Då man granskar textvarianterna till en visa finner man snart att samma form mera konstant återkommer där, än då det gäller melodiformerna. Varianter finns visserligen även

Länstidningens musikrecensent

Länstidningens musikrecensent sedan många år fru Marianne Stuart-Bergström, under en tid amanuens vid Musikhistoriska museet i Stockholm och musikannälare i bl a Stockholmspressen, har särskilt intresserat sig för folkmusik. Hon presenterar i denna, artikel järnvägstjänsteman Filip Engkvists förtjänstfulla arbete för vilket han nyligen fick vara med om att dela landstingets kulturpris.

i musiken men mycket ofta är melodierna också alldeles olika. Har nu de olika melodierna uppstått samtidigt under visans egentliga blomstringstid eller har de successivt efterträtt varandra så, att när den första melodin blivit förlegad den andra skapats ny för att kanske sedan i sin tur ersättas av en tredje? Det senaste fallet har nog varit det vanligaste och i de uppteckningar som Engkvist gjort kan man i flera sammanhang konstatera detta, som han också själv med några ord och upplysningar kommenterar (se bl a inledningen 18—19).

NÄR EXEMPELVIS en visa skapats och gått från land till land här sällan grundmelodin följt med visan utan varje land har i stort sett skapat sin egen melodi. Härav följer att man helt generellt skulle våga säga att visan är internationell men melodin nationell, så att varje land i stort sett har sin egen melodiskatt. Men denna måste då också bevaras och härtill har Engkvist bidragit genom att under årtal, för att inte säga årtionden, systematiskt bedrivit insamlande av folkmusik, för hans del speciellt i Västergötland. Han har haft ett antal förnämliga föregångare såsom Afzelius, Samuel Landt-

mansson, Olof Andersson, Anders Andersson, Axel Boberg, Albert Löfgren m fl. Men Engkvist har trots detta lyckats spåra upp och nedteckna ytterligare 270 melodier, ja han har visst ännu fler i bakfickan! Han är ju också själv "spelman" på lediga stunder. Engkvist är till professionen järnvägstjänsteman i Skövde.

OM MAN SJÄLV något provat på hur ofta det är nära nog ogörligt att få gamla spelmän, sångare och sångerskor att avslöja sina nedärvda musikskatter kan man kanske ana vilket tålmodsprövande och grannliga förfaringssätt som härvid måste tillämpas. En ovärderlig hjälp har han haft i sin bandspelare varifrån han sedan själv med sakkunnigt bistånd av musikfanjunkare Owe Green lyckats få fason på de upptagna visorna och melodierna, som i prydligt och klart tryck nu publicerats.

LATARNAS IDEINNEHÅLL är synnerligen skiftande. Valser, polskor, bröllopsmusik, arbetsvisor, vallåtar och naturlyrisiska tonmålningar (184), bland vilka alltid näckvisorna särskilt intresserat och fascinerat mig, vidare låtar från Tiveden, Kinnekulle, Torsö m fl, natt- och brandvaktrop från t ex Skara, Skövde, Lidköping, Mariestad o s v.

DE UPPLYSNINGAR (musikhistoria, personalia) varmed hr Engkvist inleder sin bok är givetvis av klarläggande betydelse och intresse — även om den litterära formen stundom har sina små skönhetsfläckar. Man får också veta att den grafiskt mycket sobra boken är "utgiven med anslag från Längmanska kulturfonden" vars anslag förmodligen inte på långt när förmår täcka hr Engkvists mödor och omkostnader. Det är därför med glädje och med en lyckönskan till Filip Engkvist man erfarit att han får del av Skaraborgs läns landstings kultur stipendium, troligen en liten uppmuntran att ej förtrötta sitt vällovliga forskarnät.

E M S